

гносеологічний ірраціоналізм, не вважаючи його альтернативою раціоналістичності. Найвищою сферою в людині, на думку Ж.Марітена, є „досвідоме”, тобто очищений від ірраціонального духовний світ [1, с.295-597].

Зазначимо, що міркування П.Юркевича з приводу основних чинників пізнання, співвідношення розуму і віри, значення серця у людському житті, освіти і вихованні молоді є на часі у зв'язку з відродженням богословської традиції в Україні.

1. *Кривицький Л.В. Маритен Жак / Л.В. Кривицький // История философии. Энциклопедия. – Минск, 2002. – С.595-597.* 2. *Юркевич П. Идея / П.Юркевич // Выбрание. – К.,1993.- С.3-73.* 3. *Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого / П.Юркевич // Выбрание. – К., 1993.- С.73-115.*

Оксана Матковська

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

РЕНЕСАНСНЕ РОЗУМІННЯ ЛЮДИНИ В ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ КІНЦЯ XVI-ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.

В епоху Відродження у Європі відбувається поступове переосмислення основних уявлень про людину, світ, деяких етичних норм. Нова епоха відкрила нові аспекти бачення культури, дозволила збагнути важливі особливості формування духовного світу людини, становлення її активної позиції. Середньовічному приниженню людини гуманісти протиставили переконання, що людина є найвищою цінністю. Сутність людини, сенс її життя, місце і статус її у світі, суспільстві, виховання людини розумної, діяльної, добродійної – це коло питань, що стояли в центрі філософських роздумів гуманістів. Сам гуманізм був перш за все новою антропологічною, етичною і соціально-політичною концепцією, відбивав новий погляд на людину.

Проблема людини і світу була однією з головних, що стояли в центрі філософських побудов діячів братського руху. У дусі ренесансного гуманізму братчики в своїх творах виявили позитивне ставлення до повнокровного земного життя. Вони прославляли людську гідність, свободу людського духу. Їх твори проникнуті радісним поглядом на життя. Вони стверджували право людини на земне щастя. Так, К.-Т. Ставровецький стверджував, що людина

повинна бути щаслива, бо все на світі створено для неї. Він вірив, що людина, володіючи великим даром природи – розумом, здатна не тільки використати всі багатства світу, але перетворити світ, зробити його більш добрим і досконалим. І ця думка, без сумніву, відповідала духу епохи Відродження.

Ренесансне розуміння людини як досконалого за своєю природою творіння лежало в основі філософських поглядів Ю. Рогатинця. Так, І. Вишенський свідчить, що Ю. Рогатинець уважав людину відразу «здоровою, просвіченою і довершеною». Вона, на думку Ю. Рогатинця, рівна божеству [1,с.79]. Вишенського обурювало, що книгочитець – «народний наставник» пан Юрко – «посмів воздвигти людину на місце Христа, віддає їй Христову честь і хвалу, навчаючи: «Христос так чинив, чи вчив, і ти так чини і вчи» [2,с.174]. Отже, в дусі світоглядно-філософських досягнень ренесансного гуманізму братчики намагались створити новий образ людини, наголосити на її гідності, могутності, віри в її творчі сили.

Представники аскетично-споглядального напряму дотримувалися інших поглядів щодо сутності і призначення людини. Вони ставили споглядання вище від життя активного. Так, І. Вишенський був переконаний, що людина – це «єство немічне, підвладне пристрастям, грішне і зв'язане всіма узами повітряних духів зла». Але він допускав удосконалення людини шляхом «самоочищення». Необхідною умовою самоочищення людини в її сходженні до Бога, на думку І. Вишенського, є «чернецтво, відречення від світу, втеча від світу і відлучення від людей: гора, печера, подвиг із пістництвом, щоб позбутися старого чоловіка і втілитися у нового / після зцілення пристрастей/ чоловіка, яким є Христос» [2,с.171].

Як показали дослідники, полеміка І. Вишенського з Ю. Рогатинцем засвідчує, що вже І. Вишенський помітив нові, типові для ранньобуржуазного суспільства, риси, що зароджувалися на східнослов'янських землях у суперечливих процесах розкладу феодалізму.

Нова епоха викликала і нові погляди на сутність праці. Гуманісти переоцінюють традиційну точку зору на працю як на тягар, як кару за гріх. Висувається принципово новий погляд на працю. Прославляється праця на користь суспільства, осуджується паразитизм, неробство, лінощі. На перший план висувається ідеали дієвості й подвижництва, ініціативи, таланту, формується нова людина, яка усвідомлює свою самоцінність. Щоправда, західноєвропейські гуманісти висувають уже принципи обов'язкової для всіх праці.

Нові погляди на працю підтримував і активно проводив у своїх творах К.-Т. Ставровецький. Він возвеличував працю, твердячи, що людина не може не працювати, бо праця – її природний стан. Як важливий морально-етичний момент виступає в його творах працелюбність. Працелюбність розглядається ним як важливе мірило добродетелі людини, лінощі ж, на його думку, є коренем усіх вад, а праця є основою людського життя. Ставровецький вважав найбільшим злом для людини разом з «лінощами і празністю» - «тьму нерозуміння» і палко закликав. «Возненавидим линость и праздность проклятую, тьму неразумения отринем от душ наших» [3,с.142 зв.]. У праці він бачить ту моральну силу, яка облагороджує людину, віддаляє її від вад.

Засуджуючи лицемірство ченців, К.-Т. Ставровецький стверджував, що неправильні поняття честі, показна благопристойність нівечать людину. Людина, на його думку, створена, щоб творити добрі, корисні справи, а наслідування аскетичних протиприродних принципів, яким є чернецтво, потрібно розглядати як відхід від людської природи. Ченці, котрі відійшли від світських турбот, прирекли себе на затворництво, проводять час у молитвах і поклонах, - на думку К.-Т. Ставровецького, - не живуть істинним життям. СENS земного існування людини не в тому, «чтобы поститься и носить рубище, и пеплом главу посипать, бить поклони – жизнь это всё её тягости земние...», [3,с.308 зв.] - говорить К.-Т. Ставровецький. Він віддає переваги творчій, активній особистості, а життя ченців вважає протиприродним, не гідним людини.

Ці думки К.-Т. Ставровецького зближують його з позицією гуманістів епохи Відродження, котрі, як відомо, відкидали безшлюбність, піст, приниження, омертвілення плоті, самовідречення, присяги мовчання й самотності і цілий ряд чернечих добродетелей, тому що це не сприяє досягненню будь-якої мети: не допомагає людині досягти щастя в світі, не робить її більш цінним членом суспільства.

Західноєвропейські гуманісти визнавали, що над людським родом тяжіє закон смерті, усвідомлювали її неминучість. Проте смерть і страждання, на їх думку, не є чимсь трагічним, вони не визначають тону життя. Твердження про короткочасність людського життя є необґрунтованим, бо для діянь розуму і рук для щасливого життя його більш, ніж достатньо.

У руслі цих поглядів розвивав свою діяльність братський діяч Лаврентій Зизаній. Л. Зизаній стверджував, що активно трудитися на благо суспільства людина повинна з глибокого переконання в тому, що це принесе користь людям, а не зі страху за бездіяльність у потойбічному світі. Те, що

людське життя надто короткочасне, на думку Зизанія, нас не повинно лякати, і за короткий час можна багато зробити, якщо його раціонально використати. «А иж бисмо знали, - наголошує братський діяч, - же и в малом часі можемо много позискати» [4,с.63].

Висновки. Твори діячів братського руху засвідчують наявність у них цілого комплексу ідей, характерних для ренесансно-гуманістичного світогляду, - це стремління подолати церковно-теологічний погляд на людину і її призначення, реабілітація земного життя, утвердження цінності людської особистості. Братчики підносили гідність людини, прославляли життя активне, дієве. Ставиться завдання морального виховання людини, розвитку її інтелекту, засуджується паразитизм, розкіш, бездіяльність, лінощі. Як моральні чесноти проголошуються працелюбство, ощадливість, справедливість. Отже, вирішення діячами братського руху важливих морально-етичних проблем здійснювалися в дусі християнського віровчення і типологічно близько стояло до ренесансної антропології. Їхній доробок у цьому напрямі можна з повним правом уважати важливим етапом у розвитку етичних вчень в Україні.

1. Паславський І.В. Проблема людини та її призначення в земному бутті // *Філософія Відродження на Україні*. – К., 1990. – 336с.
2. Вишенський І. Твори/Переклад з книжної української мови В. Шевчука. – К., 1986. – 247с.
3. Ставровецкий К.-Т. Євангеліє учительное. – Рахманов, 1619. – 904с.
4. Зизаній Л. Поученіє на погребі Софії Чарторискої, чиненоє... 18 мая 1618 // *Крыловский А. Львовское Ставропигиальное Братство: Опыт церковно-исторического исследования*. – К., 1904. – 230 с.